

Knjižna poročila in ocene

Milenko S. Filipović, Srpska naselja u Beloj krajini.

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Radovi XXXV, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 12, Sarajevo 1969, str. 147—238.

Avtorjev namen je bil, da ugotovi nastanek sorazmerno majhne skupine Srbov (400—450 oseb) v Beli krajini, njeno poreklo in posebnosti, predvsem pa, na kakšen način se je ta skupina lahko ohranila do danes. Pozoren je predvsem na starejše oblike življenja in šeg bojansko-marindolskih Srbov. O njihovih somatskih posebnostih je objavil študijo že Niko Županič — »Zumberčani i Marindolci« (Bgd 1912); imel je v načrtu še monografijo o Srbih v Sloveniji. Tudi Filipović ugotavlja, da po pisanih virih naseljevanje tako imenovanih uskokov v pustih in redko naseljenih predelih Bele krajine sega v leta 1530—1538 in da je bilo posledica velikih premikov med Srbi in drugimi balkanskimi narodi, ki so jih povzročili vdori Turkov na Balkan.

Avtor daje pregled srbskih naselij, opis izvira in nastanka njihovih imen ter ob drugih splošno srbskih elementih tudi tiste, ki so znani ali značilni za Srbe v Dalmaciji, Bosni in Hercegovini. Dalje navaja primere govora (to je po njegovem najboljši odgovor na vprašanje o poreklu in preteklosti te skupine), ki je seveda pod vplivom slovenskega jezika, vendar po svojih obeležjih vzhodno hercegovski, dosledno štokavski, v osnovi pa ijekavski — s čistimi ikavskimi in ekavskimi elementi. Avtor navaja tudi glavne fonetske posebnosti, izpuščanje glasov in turcizme. Razlike v jeziku Bojancev in Marindolcev so neznatne.

V zvezi z živinorejo omenja tudi trgovino z živino (o tej piše že Valvasor) in z žitom, torbarjenje, gojenje sadja in zelenjave, lanu, konoplje, vinogradništvo (našteva in imenuje poljedelsko orodje), mlatenje na gumnu in na podu (v novejšem času s stroji), sečno in pripravo lesa v gozdu, zaposlovanje moških in žensk v industriji (v bližnjih in oddaljenih krajih, Nemčiji, Avstraliji) ter promet — prenašanje tovorov.

Sledi opis hiše in načinov njene zidave, prav tako tudi manjših gospodarskih stavb, notranje hišne opreme, posodja ter drugega orodja, ki rabi v gospodinjstvu.

Prehrana je razen nekaterih posebnosti etnične narave te skupine, ki so sicer značilne za Srbe v Bosni in Hercegovini, podobna srednjeevropski kuhinji.

Moška in ženska noša, ki jo dopolnjujejo posamezni deli, prevzeti od Slovencev, sicer značilni za panonske kraje, sta podobni hrvaški (oboje, prehrano in nošo uskokov v 2. polovici 17. stoletja, omenja že Valvasor).

Avtor razglablja o družinskih in družbenih odnosih pri bojansko-marindolskih Srbih, o sklepanju zakonskih zvez (o tem prav tako že poročča Valvasor), nekdanjih zadrugah, sorodstvih, priimkih, vzdevkih in pozdravljanju. Nadalje govori o življenjskih šegah (ob rojstvu, ženitvi, smrti-pogrebu), letnih praznikih (božiču, cvetni nedelji, Jurjevem itn.) in verovanjih (o slednjih piše Valvasor), ki niso le sodobne značilnosti bojansko-marindolskih Srbov, temveč pomagajo tudi k spoznavanju njihove etnične preteklosti. Verovanja v demonska in pol-demonska bitja so že precej zbledela. V večji meri so ohranjeni zagovori ob boleznih.

Publikacijo dopolnjuje še dodatek k nekaterim poglavjem, povzetek v nemščini in fotografsko gradivo.

Barbara Plestenjak-Jemec